

NITSCHKE G. & PLACHTER H. 1987. *Atlas der Brutvögel Bayerns 1979-1983. Ornithologische Gesellschaft in Bayern, München*. 269 p. DM 29 (te bestellen bij Bayerisches Landesamt für Umweltschutz, Rosenkavalierplatz 3, D-8000 München 81).

Beieren is met een oppervlakte van 70 553 km² (33.7% bos) de grootste deelstaat van de Bondsrepubliek Duitsland en — voor de goede orde — bijna tweemaal zo groot als Nederland. De vogelbevolking van Beieren is kortgeleden beschreven in twee delen *Avifauna Bavariae* samengesteld door Wüst (1981, 1986). In dit standaardwerk van 1450 pagina's ontbreken echter verspreidingskaarten; het voorkomen wordt grotendeels geschetst aan de hand van de incomplete *Arbeitsatlas der Brutvögel Bayerns* van Bezzel *et al.* uit 1980 (besproken in *Limosa* 54: 72). Deze ommissie is met de onderhavige atlas meer dan goed gemaakt.

De kwalitatieve inventarisatie is uitgevoerd op basis van het UTM-grid en blokken van 10x10 km. De 822 blokken, waarvan er 607 volledig binnen de grenzen van de deelstaat vallen, waren al na vier jaar veldwerk voor bijna 100% gedekt. In het laatste jaar (1983) kon geen nieuwe broedvogelsoort meer worden toegevoegd aan de tot dan toe bekende 200. Volgens een vast stramen worden alle 200 broedvogelsoorten behandeld: verspreidingskaart en tekst in telegramstijl over status, verspreiding en habitat, aantalsontwikkeling (vrijwel geen aantalsopgaven) en bedreigingen. De kaarten zijn helder geconcentreerd met de grote rivieren en een achttal grote steden als ondergrond, de broedzekerheid is aangegeven in vier categorieën (zeker, waarschijnlijk, mogelijk en aanwezig in broedtijd).

In de inleidende hoofdstukken is veel aandacht besteed aan het voorkomen van soorten van de Rode Lijst en aan broedvogelgemeenschappen van bedreigde habitattypen als oerbos, heggelandschap, kleine stilstaande wateren en beek- en rivierdalen. Op elegante wijze is daarbij gebruik gemaakt van de in 1979-83 verzamelde atlasgegevens. Het is jammer dat Sovon met de laatste atlas geen kans heeft gezien iets dergelijks uit te voeren met het Nederlandse materiaal.

Alles bij elkaar is deze atlas een onmisbare aanvulling op de *Avifauna Bavariae*, en een goed voorbeeld voor toekomstige atlasbouwers. Ondanks het A4-formaat zit het boek stevig in zijn kaft (ingenaaid); het drukwerk is van uitstekende kwaliteit. — Rob G. Bijlsma

KASPAREK M. 1988. *Bafasee. Natur und Geschichte in der türkischen Ägäis*. Kasperek Verlag, Heidelberg (Blum Straße 1, D-6900 Heidelberg). 174 p. Prijs DM 34,50.

Na een boek over de Sultansmeren heeft Max Kasperek nu een boek geschreven over het Bafameer in West-Turkije. De vogelbevolking wordt geschilderd op grond van

kortstondige bezoeken van vogelaars; veel van dit materiaal is onttrokken aan de grijze literatuur, en alleen al daarom verdiend deze serie applaus. Van enige systematiek in het veldwerk is echter nauwelijks sprake; in broedtijd en midwinter is het gebied bijvoorbeeld veel minder frequent bezocht dan in voor- en najaar. De beschrijving van de vogels neemt ruim 30 pagina's in beslag en laat, ondanks de vele lacunes, zien dat het Bafameer samen met de aangrenzende Menderes Delta van internationaal belang is voor watervogels. Naast vogels krijgen de flora en overige fauna ruimschoots aandacht, al gaat dat soms niet verder dan een lijst van waargenomen soorten.

De helft van het boek is gewijd aan de geschiedenis van het Bafameer en omgeving, een uitgelezen kans voor monomane vogelaars eens een ruïne niet te bekijken op zijn geschiktheid als broedplaats voor Blauwe Rotslijsters, maar als een middel om slachtpartijen door Saracenen (of Christenen, naar gelang wie op dat moment de bewoners waren) te voorkomen. — Rob G. Bijlsma

FIUCZYNSKI D. 1988. *Der Baumfalke*. Neue Brehm-Bücherei 575. Ziemsen, Wittenberg. 208 p. Prijs DM 22.

Afgezien van de prachtige gedragstudie in de jaren dertig door Schuyt, Tinbergen en Tinbergen, is de Boomvalk decennia lang een ondergeschoven kindje in het Palearctische roofvogelonderzoek geweest. Er is echter een uitzondering: de in 1956 gestarte studie in West-Berlijn van Fiuczynski. In dit deel van de Neue Brehm-Bücherei worden de resultaten van zijn werk tot en met 1983 gepresenteerd, aangevuld met literatuuronderzoek.

Het onderzoek van Fiuczynski concentreerde zich op de in West-Berlijn broedende Boomvalken. Het aantal paren nam hier tot halverwege de jaren zeventig gestadig af, overigens zonder dat de redenen daarvan duidelijk werden. Door selectief van de literatuur gebruik te maken, en in figuur 57 alleen het populatieverloop over 1956-75 te laten zien, lijkt Fiuczynski te willen suggereren dat de Boomvalk overal in aantal achteruitgaat. Vooralsnog zijn daar niet voldoende bewijzen voor; langjarig onderzoek in uitgestrekte gebieden is schaars en vaak onderhevig aan methodologische problemen.

Door grote aantallen Boomvalken te ringen, en een deel van de jongen te kleurringen, is Fiuczynski in staat gebleken enkele interessante ontdekkingen te doen wat betreft trouw aan de geboorteplaats van beide sexen (85% van de mannetjes keert terug naar de geboorteplaats, tegen slechts 15% bij de vrouwtjes) en partnertrouw (de paarsamenstelling blijft over meerdere jaren gelijk). Ondanks de vrij grote aantallen (gekleurde) vogels in West-Berlijn zou een herhaling van dit onderzoek elders in Europa zeer de moeite waard zijn. Hetzelfde geldt voor onderzoek aan de leeftijdsopbouw van de populatie; in West-Berlijn bestaat 82% van de broedvogels uit vogels van 2-5 jaar oud, en was de oudste vogel 13 of 15 jaar.

Het mag duidelijk zijn dat de presentatie van Fiuczynski's eigen gegevens het meest interessante deel van deze monografie vertegenwoordigt. Hoe spijtig is het daarom dat de overzichtelijkheid ervan wordt verontreinigd door de karakteristieke aanpak van de Neue Brehm-Bücherei om "alle" literatuur waar het woord Boomvalk in voorkomt, erbij te slepen. Dit is te meer jammer daar de bulk van deze literatuur anekdotisch is en nauwelijks bijdraagt aan een beter inzicht. Net als de andere delen van de Neue Brehm-Bücherei lijdt ook *Der Baumfalke* aan de eindeloze opsommingen van feiten en feitjes, zonder dat daaruit ideeën ontstaan over de sturende mechanismen binnen een populatie Boomvalken. Maar laat niemand zich door mijn gemopper weerhouden dit deel over de Boomvalk te kopen; het blijft een schatkamer, zeker voor degenen die de oorspronkelijke publikaties van Fiuczynski (en anderen) niet te pakken kunnen krijgen. — *Rob G. Bijlsma*

VEEN J. & VAN DE KAM J. 1988. *Griend - vogeleiland in de Waddenzee*. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland/Terra, Zutphen. 160 p. Prijs f 49,50 (voor leden Natuurmonumenten f 45).

Het vogeleiland Griend ("Met hoogwater ... een streepje land van 500 meter lengte") tussen Harlingen en Terschelling neemt zowel geografisch als ornithologisch (6000 paar Grote Sterns, 1500 paar Visdieven, 600 paar Noordse Sterns, tienduizenden overwinterende wadvogels) een centrale plaats in het Nederlandse Waddengebied in. Jan Veen (tekst) en Jan van de Kam (foto's) documenteerden de betekenis van het eiland voor vogels op een sublieme wijze. De tekst is deskundig en prettig leesbaar geschreven. Op diverse plaatsen kreeg ik het gevoel dat Jac. P. Thijssse het ook zo zou hebben kunnen zeggen (en wie leest nog steeds niet die boeken met veel plezier).

Bij de documentatie wordt eerst uitgegaan van de soort

(Grote Stern, Kokmeeuw, Visdief en Noordse Stern), daarna van biologische problemen (sternetaal, waarom een kolonie, Kokmeeuwen als burens, belaagd door grote meeuwen, broeden in een dynamisch milieu, specialisten zijn kwetsbaar). Daarop volgt een uitgebreid hoofdstuk over Griend als pleisterplaats voor wadvogels. Voor bepaalde soorten (bijvoorbeeld Kanoetstrandloper en Rosse Grutto) blijkt Griend, vergeleken met het gehele Waddengebied, onevenredig veel vogels te herbergen. Een beknopte avifauna besluit dit waardevolle boek. Alvorens de vogels worden behandeld, wordt uitvoerig ingegaan op geomorfologie, vegetatieontwikkeling, vroegere bewoning (potscherven daterend van 300 jaar vóór het begin van onze jaartelling) en recente menselijke (tijdelijke) bewoners (vogelwachters tot 1964 afkomstig van Terschelling, daarna biologie-studenten).

Bij alle beschrijvingen spreekt de sfeer die de tekst oproept, mij steeds zo aan. Als je het boek leest, waan je je op het eiland tussen de vogels en zo deelgenoot van het vogelleven daar, dat slechts een enkele bevoorrechte in werkelijkheid kan en mag aanschouwen. Terecht, want Griend is er voor de vogels en dat moet maar zo blijven ook.

Het boek pak je in de eerste plaats op vanwege zijn mooie foto's (de naam van de fotograaf staat borg voor kwaliteit: verschillende foto's vond ik zelfs van een wel heel bijzondere esthetische schoonheid), die echter snel tot lezing aanleiding geven. Er is een sterke harmonie ontstaan tussen illustraties en tekst, waardoor het boek als het ware een twee-eenheid is geworden. Het is een waardige opvolger van het in 1950 verschenen boek van Brouwer *et al.* over dit kleinood van onze Waddeneilanden.

Griend kan een belangrijke bijdrage leveren om het werk van Natuurmonumenten te promoten. De aanleiding voor het versmonnen van het boek is de geweldige operatie die moet worden ondernomen om het eiland blijvend als vogeleiland te behouden. Door het boek te kopen, helpt men Natuurmonumenten om dat doel te bereiken. Aanschaffen dus! — *Arie L. Spaans*

Van de redactie

In een poging de verschijningsdata van *Limosa* weer in het gareel te krijgen, zijn de afleveringen 3 en 4 van jaargang 1988 in dit nummer samengevoegd. In 1989 zijn de reguliere nummers gepland voor de maanden maart, juni, oktober en december. Uiterste inleverdata voor berichten zijn respectievelijk 20 januari, 15 april, 15 augustus en 15 oktober.

Daarnaast wordt in 1989 nog een extra nummer verwacht dat geheel gewijd zal zijn aan de ontwikkeling van de Nederlandse ornithologie in de 20e eeuw. Deze publicatie van de hand van Prof. dr K. H. Voous, is mogelijk dank zij enkele subsidies en individuele bijdragen.

Voor het eerstvolgende nummer staan onder meer artikelen op stapel over de invasie van Barmsijzen in 1986 (Rob Lensink, Herman van den Bijtel & Ran Schols), het voorkomen van de Roek (directie NMF), patronen in slagpenrui (Ruurd Noordhuis), herfsttrek en biometrie van de IJsgors (Hans Schekkerman), PTT-tellingen in augustus (SOVON & CBS) en de Kwartelkoning in Groningen (Barend Voslamber).